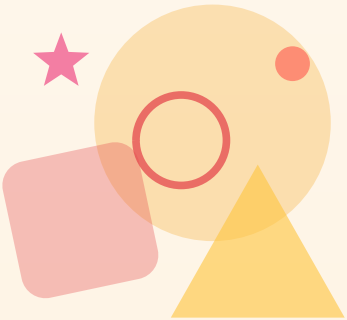
Talim Noktası.

6. Sınıf

Türkçe

Kök ve ek, yapım ve çekim ekleri; kısa çizgi, noktalı virgül ve büyük harfler

2. Tema: Bağımsızlık Yolu · Konu 01 · Konu Anlatımı

2. TEMA

Kök ve ek, yapım ve çekim ekleri; kısa çizgi, noktalı virgül ve

Bu temada neler var?

1 Okuyalım: Ulus'a Giden Yol 4

2 Kelimenin Çekirdeği: Kök ve Ek 7

3 Yeni Kelime mi, Yeni Görev mi? Yapım ve Çekim Ekleri 10

4 Yazım ve Noktalama Köşesi 14

★ Konu Testi 20

★ Cevap Anahtarı 22

"Yol" kısacık bir kelimedir. Ona küçük bir parça ekleyince "yolcu" olur, bir parça daha ekleyince "yolculuk". Kelimeler de tıpkı insanlar gibi yola çıkar, büyür, değişir. Bu konuda bir kelimenin çekirdeğini bulmayı ve ona eklenen parçaların ne iş yaptığını keşfedeceksiniz.

Bu konuda

- Özgün bir metni okuyacak, metindeki olayları ve bilgileri bulacaksınız.
- Kelimelerin **kökünü** ve **ekini** ayırt edecek, **yapım** ekiyle **çekim** ekini karşılaştıracaksınız.
- Kısa çizgiyi, noktalı virgülü ve büyük harflerle ilgili yeni kuralları uygulayacaksınız.
- Kök, ek, yapım ve çekim ekleri yazılı sınavda ölçülmez: Ekleri ezberlemeniz gerekmez, kelime türetmenin mantığını kavramanız yeterlidir. Konu testindeki bu konuyla ilgili sorular alıştırma içindir. Yazım ve noktalama kuralları yazılıda sorulabilir.

Anahtar kavramlar

kök · ek · gövde · yapım eki · çekim eki · kısa çizgi · noktalı virgül · büyük harf

Etkinlik 1

Ön değerlendirme: Ne biliyorum?

1. "Gözlükçü" kelimesinin içinde hangi kısa kelimeleri görüyorsunuz? Yazınız.
2. "Kitaplar" ve "kitaplık" kelimelerinden hangisi yeni bir eşyanın adıdır?
3. "Ankara Sivas treni" sözünde iki şehir adının arasına hangi işaret konmalıdır?
4. "Okulumuz cumhuriyet bayramı için süslendi." cümlesindeki yazım yanlışlarını bulup düzeltiniz.

Notlarım

1 Okuyalım: Ulus'a Giden Yol

Etkinlik 2

Okumadan önce

- Başlığı ve görseli inceleyiniz. Bu yolculuk nereye olabilir? Tahmininizi bir cümleyle yazınız.
- Metni okurken anlatıcının yolculuk boyunca neler hissettiğine dikkat ediniz.

★ ULUS'A GİDEN YOL

Cumhuriyet Bayramı yaklaşıyordu. Bir akşam dedem telefonda bana bir teklifte bulundu:

— Cumartesi Ulus'a gel, seni çok sevdiğim bir yere götüreyim. Yalnız bir şartım var: Bu kez yolu sen bulacaksın.

Cumartesi sabahı çantamı kendim hazırladım. Ön gözüne metro kartımı, telefonumu, anahtarımı; büyük gözüne su şişemi, elmamı, kekimi koydum. Annem beni Kızılay durağına kadar getirdi.

— Kızılay-Batıkent metrosuna bin, Ulus durağında in, dedi. Dedene de haber verdim.

Vagonda kapının yanında durdum. Her durakta tabelaya baktım. "Ulus" yazısını görünce kalbim hızlandı. Kapı açıldı, merdivenleri çıktım. Dedem ellerini arkasında birleştirmiş, beni bekliyordu.

— Aferin, dedi. Yolunu kendin buldun.

O an kendimi biraz büyümüş hissettim.

Dedem beni iki katlı, taş bir binaya götürdü. Kapının yanında "Kurtuluş Savaşı Müzesi" yazıyordu.

— Burası Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk binası, dedi dedem. Meclis 23 Nisan 1920'de bu binada açıldı.

İçeride ahşap sıralar vardı. Sıraların önünde küçük bir kürsü duruyordu. Duvarlarda eski fotoğraflar asılıydı. Camekânların içinde sararmış gazeteler, el yazısıyla yazılmış mektuplar gördüm.

— Kurtuluş Savaşı yıllarında mebuslar burada toplanır, ülkenin geleceği için kararlar alırmış, dedi dedem. Kimi doğudan, kimi batıdan, kimi Karadeniz kıyısından günlerce yol gelmiş. Kimi at sırtında, kimi yaya...

Sıralardan birine yaklaştım. Tahtası yer yer aşınmıştı. Burada oturan insanları düşündüm. Benim yolculuğum yarım saat bile sürmemişti. Onlarınki haftalar sürmüştü.

— Dede, dedim, ben bugün yolumu kendim buldum diye seviniyorum. Onlar koca bir milletin yolunu bulmuşlar.

Dedem gülümsedi:

— Bağımsızlık da böyle başlar, Doruk. Önce insan kendi kararını vermeyi öğrenir. Sonra başkalarıyla el ele verip birlikte karar verir.

Eve dönünce defterime "yol" kelimesini yazdım. Yanına "yolcu", "yolculuk", "yoldaş" kelimelerini ekledim. Küçücük bir kelime büyümüş, bambaşka kelimelere dönüşmüştü. Benim kısa yolculuğum da bana çok büyük bir yolu hatırlatmıştı: bağımsızlık yolunu.

Bu metin özgün olarak yazılmıştır.

Kelime köşesi

- **mebus:** Milletvekili. Bugün pek kullanılmayan, eskimiş bir kelimedir.
- **kürsü:** Kalabalığa karşı konuşma yapanların önünde bulunan yüksekçe yer.
- **camekân:** Vitrin; içindekileri korumak ve göstermek için yapılmış camlı dolap.
- **yoldaş:** Yol arkadaşı.

Etkinlik 3

Metinde ne yazıyor?

1. Dedenin Doruk'a koyduğu şart neydi?
2. Doruk çantasının hangi gözüne neler koydu? Tabloyu doldurunuz.

Çantanın gözü	Konan eşyalar
Ön göz	
Büyük göz	

1. Meclis ilk binasında hangi tarihte açıldı?
2. Doruk, kendi yolculuğunu mebusların yolculuğuyla nasıl karşılaştırdı?

Notlarım

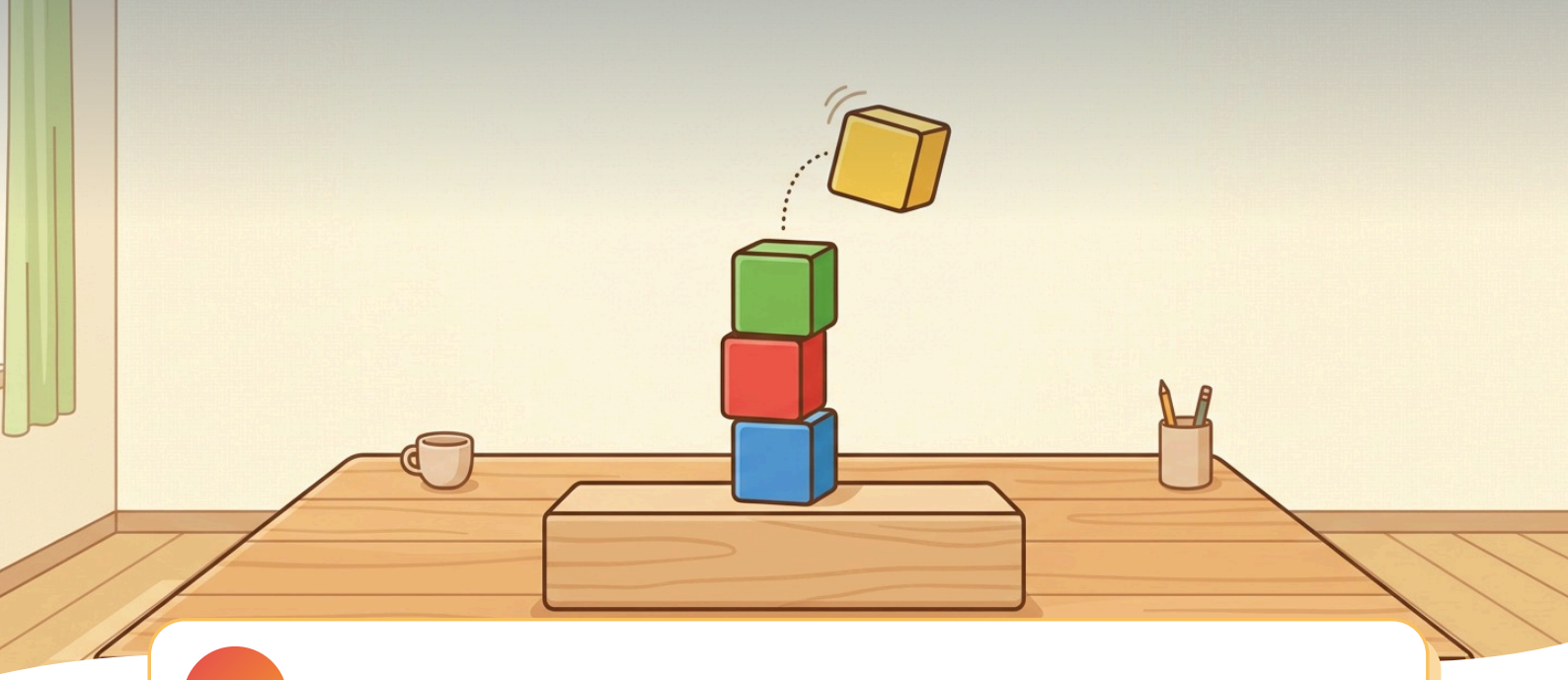
Ne öğrendik?

1. Metindeki olayların sırasını 1'den 4'e kadar numaralandırınız: ( ) Doruk müzede ahşap sıraları gördü. ( ) Dedesi Doruk'a telefonda bir teklifte bulundu. ( ) Doruk defterine "yol" kelimesini yazdı. ( ) Doruk metroyla Ulus'a gitti.

2. Doruk, Ulus durağında dedesini görünce neden kendini "biraz büyümüş" hissetti?

3. Dedenin "Bağımsızlık da böyle başlar." sözünü kendi cümlelerinizle açıklayınız.

Notlarım

2 Kelimenin Çekirdeği: Kök ve Ek

Doruk defterine “yol, yolcu, yolculuk, yoldaş” kelimelerini yazdı. Bu kelimelerin hepsi aynı parçayla başlıyor: **yol**. Bu parçayı daha küçük parçalara bölersek (“yo”, “l”) anlamı kaybolur. Bir kelimenin anlamını taşıyan bu çekirdek parçaya kök denir.

Tanım Kök

Bir kelimenin anlamlı ve daha küçük parçalara ayrılamayan çekirdeğine kök denir.

Tanım Ek

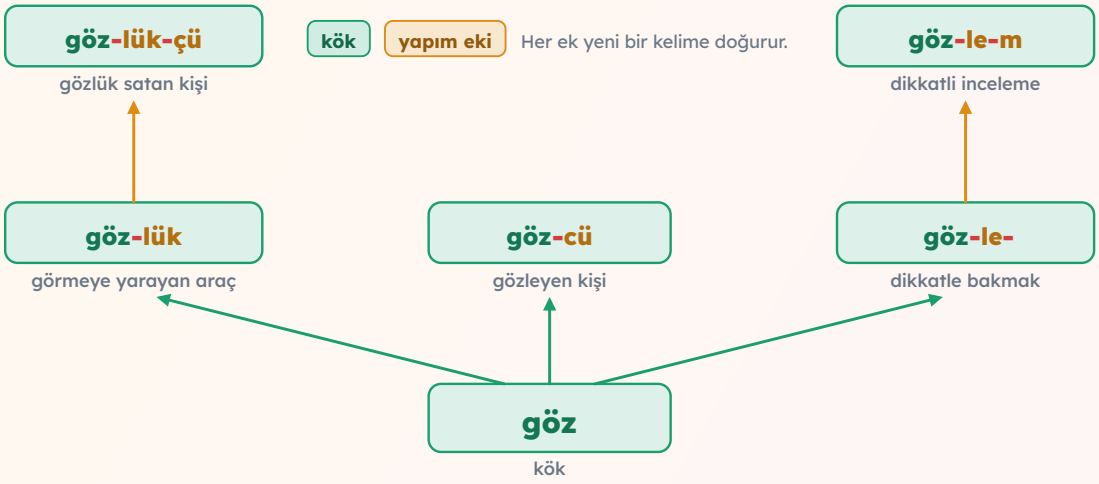
Köke eklenerek ondan yeni bir kelime türeten ya da kelimeye yeni bir görev kazandıran parçaya ek denir. Ek tek başına bir anlam taşımaz.

Kök her zaman kelimenin başındadır; ekler köke arka arkaya eklenir. Bir kelimenin kökünü bulmak için kelimenin sonundan başlayıp ekleri tek tek çıkarırız. Anlamlı ve bölünemeyen bir parça kalınca durur, o parçanın kök olduğunu söyleriz.

Notlarım

"Göz" kökünden türeyen kelimeler

Her yeni dal, köke eklenen yeni bir parçayla doğar

İsim kökü mü, fiil kökü mü?

Kökler ikiye ayrılır. "Göz, kitap, ağaç, deniz" gibi kökler bir varlığın adıdır; bunlara **isim kökü** denir. "Gör-, bil-, yaz-, koş-" gibi kökler ise bir iş, oluş ya da hareket bildirir; bunlara **fiil kökü** denir. Fiil köklerinin sonuna kısa çizgi koyarız. Bir kökün fiil kökü olup olmadığını anlamak için ona "-mak" ya da "-mek" ekleriz: "yazmak", "görmek" anlamlıdır; "kitapmak", "denizmek" ise anlamsızdır.

İsim kökü ve fiil kökü

İsim kökleri

Bir varlığın adıdır. "-mak, -mek" alamaz.

göz	göz + mek → gözmek	✗
kitap	kitap + mak → kitapmak	✗
ağaç	ağaç + mak → ağaçmak	✗
deniz	deniz + mek → denizmek	✗

Fiil kökleri

Bir iş, oluş ya da hareket bildirir. Sonuna kısa çizgi konur.

gör-	gör + mek → görmek	✓
bil-	bil + mek → bilmek	✓
yaz-	yaz + mak → yazmak	✓
koş-	koş + mak → koşmak	✓

Tuzağa düşme!

Aynı yazılan, farklı kökler

"Yaz" bir mevsimin adıysa isim kökü dür: "Bu yaz denize gittik." "Yaz-" yazı yazmak anlamındaysa fiil kökü dür: "Mektubu yazdım." Kökün türünü bulmak için kelimenin cümledeki anlamına bakılır.

Örnek 1: Yolculuk

Soru: “yolculuk” kelimesinin kökünü bulunuz ve kelimenin hangi parçalardan oluştuğunu gösteriniz.

Çözüm: Kelimenin sonundan başlayarak parçaları çıkaralım. “yolculuk” kelimesinden “-luk” parçasını çıkarınca “yolcu” kalır. “Yolcu” anlamlı bir kelimedir. “yolcu” kelimesinden “-cu” parçasını çıkarınca “yol” kalır. “Yol” anlamlıdır ama artık daha küçük anlamlı parçalara bölünemez. Demek ki kök **yol**dur. Kelime şu parçalardan oluşur: **yol-cu-luk**.

Tuzağa düşme!

Her kısa parça kök değildir

“Kalem” kelimesinin başında “kal-” fiili varmış gibi görünür. Oysa “kalem” bölünemeyen tek bir köktür; “kal-em” diye ayırmak yanlıştır. Parçaları ayırdığınızda ortaya çıkan anlam, kelimenin anlamıyla ilgili olmalıdır.

Ekler köke uyar

“Kitap-lık”, “göz-lük”, “tuz-luk”, “gece-lik” kelimelerine bakınız. Hepsine aynı görevde bir ek gelmiş ama ek her kelimede biraz farklı söyleniyor. Ek, eklendiği kelimenin seslerine uyum sağlar. Bu yüzden ekleri tek tek ezberlemenize gerek yoktur. Kelimeye kattıkları anlamı fark etmeniz yeterlidir.

Ne öğrendik?

1. Aşağıdaki kelimelerin köklerini bulunuz: gözcü, yazı, denizci, bilgi, koşucu.

2. Bulduğunuz köklerden hangileri isim köküdür, hangileri fiil köküdür?

3. “Taşçı” kelimesini kısa çizgiyle köküne ve ekine ayırınız.

3 Yeni Kelime mi, Yeni Görev mi? Yapım ve Çekim Ekleri

Şu iki kelime grubunu karşılaştırınız:

- göz → gözlük → gözlükçü
- göz → gözler → gözüm

Birinci grupta her ek, anlamı farklı yeni bir kelime ortaya çıkarmış: "Gözlük" bir eşyanın, "gözlükçü" bir mesleğin adıdır. İkinci grupta ise kelime hep "göz" olarak kalmış; ekler yalnızca onun sayısını ya da kime ait olduğunu bildirmiş.

Tanım Yapım eki

Köke ya da gövdeye eklenerek anlamı farklı, yeni bir kelime türeten eke yapım eki denir.

Tanım Çekim eki

Kelimenin anlamını değiştirmeden ona cümlede yeni bir görev kazandıran ya da sayı, kişi, sahiplik, zaman, yer ve yön gibi bilgiler katan eke çekim eki denir.

Kök yapım eki alınca yeni bir kelime doğar. Yapım eki almış bu kelimeye **gövde** denir. "Gözlük" bir gövdedir; "gözlükçü" de "gözlük" gövdesine yeni bir yapım eki gelmesiyle oluşan başka bir gövdedir. Gövdeler de çekim eki alabilir: gözlükçüler, gözlükçüye.

TUZ-LUK

tuz + -luk: içine tuz konan kap. Yeni bir eşya adı.

BALIK-ÇI

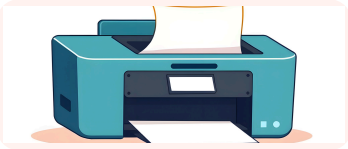
balık + -çı: balık tutan ya da satan kişi. Yeni bir meslek adı.

SİL-Gİ

sil- + -gi: silmeye yarayan araç. Fiil kökünden isim türedi.

YAZ-I-CI

yaz- + -ı + -cı: yazı çıkaran makine. İki yapım eki art arda geldi.

DON-DUR-MA

don- + -dur- + -ma: dondurularak yapılan tatlı. Önce yeni bir fiil, sonra yeni bir isim türedi.

GÖZ-LÜK

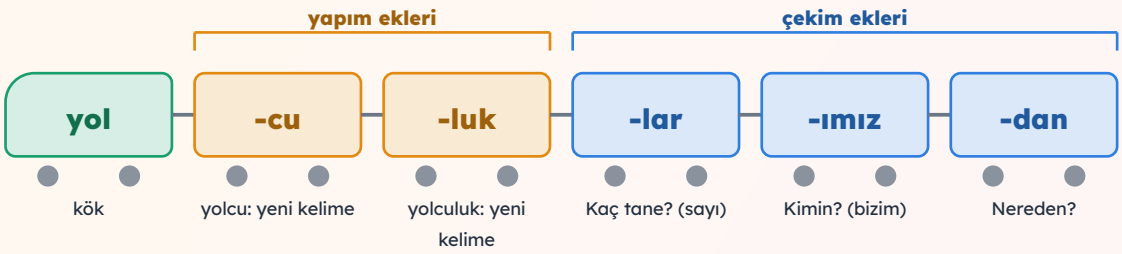

göz + -lük: gözü korumaya ya da daha iyi görmeye yarayan araç.

Ek treni: Önce yapım ekleri, sonra çekim ekleri

Yapım ekleri köke yakın durur; çekim ekleri kelimenin sonuna gelir

yolculuklarımızdan

Notlarım

Yapım eki mi, çekim eki mi?

Ek, sözlükte ayrı yer alan yeni bir kelime mi türetti?

Evet → **Yapım eki: yeni kelime**

göz → **gözlük** (bir araç)
sil- → **silgi** (bir eşya)
balık → **balıkçı** (bir meslek)

Hayır → **Çekim eki: aynı kelime, yeni görev**

göz → **gözler** (sayı) · **gözüm** (kime ait)
ev → **evde** (yer)
yaz- → **yazdım** (zaman ve kişi)

Tuzağa düşme!

Aynı ses, farklı ek

"Yaz-ı" kelimesindeki "-ı" yeni bir kelime türetmiştir: "Yazı" bir isimdir. "Denizi gördüm." cümlesindeki "deniz-i" kelimesinde ise "-i" yeni bir kelime türetmemiş, yalnızca kelimeyi cümleye bağlamıştır. Ekin nasıl yazıldığına değil, kelimeye ne kattığına bakınız.

Örnek 2: Kitaplığa yeni kitaplar

Soru: "Kitaplığa yeni kitaplar koyduk." cümlesindeki "kitaplığa" ve "kitaplar" kelimelerini köküne ve eklerine ayırınız. Eklerin yapım eki mi çekim eki mi olduğunu belirtiniz.

Çözüm: "kitaplığa" kelimesinin kökü **kitap**tır. "-lık" eki "kitaplık" adında yeni bir eşya türetmiştir; bu bir **yapım ekidir**. "-a" eki yalnızca yön bildirir (Nereye? Kitaplığa.); bu bir **çekim ekidir**: kitap-lığ-a. "kitaplar" kelimesindeki "-lar" eki ise kitabın sayısını bildirir, yeni bir kelime türetmez; bu da bir **çekim ekidir**: kitap-lar.

Etkinlik 4

Kelime türetme atölyesi

1. "su" kökünden en az dört yeni kelime türetiniz. Her birinin anlamını bir cümleyle yazınız.
2. "bil-" kökünden en az dört yeni kelime türetiniz.
3. Türettiğiniz kelimeleri sözlükten kontrol ediniz. Sözlükte bulunmayanları listeden çıkarınız.

Ne öğrendik?

1. "Balıkçılar sabah erkenden denize açıldı." cümlesinde "balıkçılar" kelimesini köküne ve eklerine ayırınız. Hangi ek yapım eki, hangisi çekim ekidir?

2. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde köke gelen ek yeni bir kelime türetmiştir? evde, kitaplar, silgi, yazdım

3. "Gözlükçüden yeni bir gözlük aldım." cümlesinde "gözlükçüden" kelimesinin gövdelerini yazınız.

Notlarım

4 Yazım ve Noktalama Köşesi

Kısa çizgi (-)

Doruk'un annesi "Kızılay-Batıkent metrosu" dedi. Bu sözdeki kısa çizgi "Kızılay'dan Batıkent'e" anlamını verir. Kısa çizgi kelimenin parçalarını göstermekte de kullanılır. Bu konuda kısa çizginin dört görevini öğreneceksiniz.

Tanım Kısa çizgi

Kısa çizgi (-), kelimenin parçalarını göstermek ve iki sözü ya da iki sayıyı birbirine bağlayarak aralarında ilişki kurmak için kullanılan noktalama işaretidir. İki yer adı ya da iki sayı arasına konunca "-den -e" gibi bir anlam verir.

Kısa çizginin dört görevi

1 **Kökü, gövdeyi ve ekleri birbirinden ayırır**

yol-cu-luk · göz-lük-çü · bil-gi-li

2 **Fiil köklerini ve gövdelerini gösterir**

gör- · yaz- · sula- · dondur-

3 **İsim yapan eklerin başına; fiil yapan eklerin başına ve sonuna konur**

-lık, -cı, -gi · -la-, -dur-

4 **"-den -e", "arasında", "ve", "ile" anlamlarını verir**

Kızılay-Batıkent metrosu
1919-1922 yılları · 09.00-10.00

Tuzağa düşme!

Sayılar art arda söylenince kısa çizgi konmaz
"Üç beş kişi geldi." ve "İki üç gün sonra döndük." cümlelerinde sayılar yaklaşık bir miktar bildirir; aralarına kısa çizgi konmaz. "1919-1922 yılları" sözünde ise kısa çizgi "1919'dan 1922'ye" anlamını verir.

Örnek 3: Kısa çizginin görevi

Soru: Aşağıdaki sözlerde kısa çizgi hangi görevde kullanılmıştır?

1. göz-lük-çü
2. Ankara-Kastamonu yolu
3. dondur-

Çözüm:

1. Kelimenin kökünü ve eklerini birbirinden ayırmıştır.
2. "Ankara'dan Kastamonu'ya" anlamını vermiştir.
3. Bir fiil kökünü ya da gövdesini göstermiştir.

Noktalı virgül (;)

Metinde Doruk çantasını şöyle anlattı: "Ön gözüne metro kartımı, telefonumu, anahtarımı; büyük gözüne su şişemi, elmamı, kekimi koydum." Bu cümlede iki ayrı eşya takımı var. Her takımın içindeki eşyalar virgülle ayrılmış. İki takımı birbirinden ayırmak için ise noktalı virgül kullanılmış.

Tanım Noktalı virgül

Noktalı virgül (;), kendi içinde virgülle ayrılmış en az iki öge takımını birbirinden ayırmak için kullanılan noktalama işaretidir. Virgül bir takımın içindeki ögeleri ayırır, noktalı virgül ise takımların arasına girer.

Noktalı virgül takımları ayırır

Pazardan [elma, armut, ayva] ; [ıspanak, pırasa, lahana] aldık.

1. takım: meyveler — 2. takım: sebzeler

[Ön gözüne metro kartımı, telefonumu, anahtarımı] ; [büyük gözüne su şişemi, elmamı, kekimi] koydum.

1. takım: ön göz — 2. takım: büyük göz

Virgül, bir takımın içindeki ögeleri ayırır. **Noktalı virgül**, takımları birbirinden ayırır.

Tuzağa düşme!

Noktalı virgül her yerde kullanılmaz
Bir cümlede yalnızca tek bir sıralama varsa noktalı virgül gerekmez: “Pazardan elma, armut ve ayva aldık.” Noktalı virgül, kendi içinde virgülle ayrılmış en az iki takım olduğunda gerekir.

Büyük harfler

Doruk müze gezisini defterine yazdı. Aşağıdaki kurallar onun notunda numaralarla gösterilmiştir.

Büyük harfle başlayanlar

1. Meclis, Bakanlık, Kurum gibi sözler asıl kurum kastedildiğinde büyük harfle başlar: “Meclis 23 Nisan 1920’de açıldı.” Genel anlamda kullanılırsa küçük harfle başlar: “Sınıf meclisimiz toplandı.”
2. Kitap, dergi, gazete, tablo ve beste adlarının her kelimesi büyük harfle başlar: Nutuk, Safahat, Sinekli Bakkal. Ada dâhil olmayan “gazete, dergi, kitap” sözleri küçük harfle başlar: “Hâkimiyet-i Milliye gazetesi”.
3. Bayram ve anma günlerinin adları büyük harfle başlar: Cumhuriyet Bayramı, Öğretmenler Günü.
4. Kurultay, çalıştay, bilgi şöleni gibi toplantıların adlarında her kelime büyük harfle başlar: Genç Yazarlar Çalıştayı.
5. Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar: Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele, Lale Devri.
6. Özel adlardan türetilen kelimeler büyük harfle başlar: Ankaralı, Türkçe, Kastamonulu. Para birimleri ise küçük harfle başlar: lira, kuruş.
7. Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde yalnızca özel ad büyük harfle başlar: Ankara keçisi, Van kedisi, Antep fıstığı.

Notlarım

Doruk'un gezi notu

Numaralar yukarıdaki kuralları gösterir

Bugün dedemle Ulus'taki müzeyi gezdik. Meclis[1] 23 Nisan 1920'de bu binada açılmış. Eve dönünce dedemin kitaplığında Nutuk'u[2] gördüm. Önümüzdeki hafta Cumhuriyet Bayramı[3] var. Okulumuzda Genç Yazarlar Çalıştayı[4] düzenlenecek. Ben de orada Millî Mücadele[5] yıllarını anlatacağım. Konuşmama Ankaralı[6] dedemin anılarını da ekleyeceğim. Dedem bana Ankara keçisinin[7] tiftiğinden örülmüş bir atkı aldı.

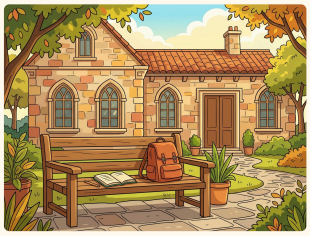
Doruk

1. Asıl kurum kastedilince "Meclis" büyük harfle başlar.
2. Kitap adı büyük harfle başlar.
3. Bayram adının her kelimesi büyük harfle başlar.
4. Toplantı adının her kelimesi büyük harfle başlar.
5. Tarihî olay ve dönem adları büyük harfle başlar.
6. Özel addan türeyen kelime büyük harfle başlar.
7. Birleşik kelimede yalnızca özel ad büyük harfle başlar.

Etkinlik 5

Görev kartı: Gezi notu

Ürün: Kısa bir gezi notu. **Süre:** 1 ders saati. **Çalışma:** bireysel.

1. Yaşadığınız yerdeki tarihî bir yapıyı ya da bir müzeyi anlatan 8-10 cümlelik bir gezi notu yazınız.
2. Notunuzda yolculuğunuzun nereden nereye olduğunu kısa çizgiyle gösteriniz.
3. En az bir cümlede noktalı virgülle iki takımı ayırınız.
4. Bir kurum, bir bayram ya da tarihî olay adı ve özel addan türemiş bir kelime kullanınız.
5. Notunuzdan seçtiğiniz üç kelimeyi kısa çizgiyle köküne ve eklerine ayırınız.

Notlarım

★ PUANLAMA ANAHTARI

Ölçüt	Tam (3)	Kısmen (2)	Henüz değil (1)
İçerik	Yer, yol ve gözlemler açıkça anlatılmış.	Bir bilgi eksik.	Gezi anlaşılmıyor.
Kısa çizgi	Yön bildirmede ve kelime ayırmada doğru kullanılmış.	Bir yanlış var.	Kullanılmamış ya da yanlış.
Noktalı virgül	İki takım doğru ayrılmış.	Takımlar karışık.	Kullanılmamış ya da yanlış.
Büyük harfler	Kurum, bayram, olay ve türemiş adlar doğru yazılmış.	Bir-iki yanlış var.	Çok yanlış var.

Tuzağa düşme!

Yanılgı avı

Aşağıdaki cümlelerde birer yanlış var. Doğrusu yanlarında yazıyor.

- “Ankara İzmir treni yola çıktı.” → “Ankara-İzmir treni yola çıktı.” (Kısa çizgi “-den -e” anlamını verir.)
- “Dedem Van Kedisi besliyor.” → “Dedem Van kedisi besliyor.” (Yalnızca özel ad büyük harfle başlar.)
- “Okulumuz cumhuriyet bayramı için süslendi.” → “Okulumuz Cumhuriyet Bayramı için süslendi.”
- “Çantama kalem, silgi, defter, kazak, atkı, bere koydum.” → “Çantama kalem, silgi, defter; kazak, atkı, bere koydum.” (İki takım noktalı virgülle ayrılır.)

✓ Ne öğrendik?

1. Hangisinde kısa çizgi kelimenin kökünü ve eklerini ayırmak için kullanılmıştır?

A) Ankara-Sivas treni
B) göz-lük-çü
C) 1919-1922 yılları
D) 09.00-10.00 saatleri

2. Hangi cümlede noktalı virgül doğru kullanılmıştır?

A) Sabah erkenden; yola çıktık.
B) Pazardan elma, armut, ayva; ıspanak, pırasa, lahana aldık.
C) Dedem; bize müzeyi gezdirdi.
D) Kitabı aldım; ve okudum.

3 Hangi cümlede büyük harflerle ilgili bir yanlış yapılmıştır?

A) Okulumuz Cumhuriyet Bayramı için süslendi.
B) Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatan bir film izledik.
C) Ankaralı bir ressamla tanıştık.
D) Bahçede bir Ankara Keçisi otluyordu.

4 Aşağıdaki cümleleri yazım ve noktalama bakımından düzelterek yeniden yazınız.

- "Kızılay Batıkent metrosu çok kalabalıktı."
- "Masaya tabak, çatal, kaşık, ekmek, peynir, zeytin koyduk." (İki takım vardır.)
- "Millî mücadele yıllarında Meclis Ankara'da toplandı."
- "Sınıf Meclisimiz yarın toplanacak."

5 Metinden seçtiğiniz iki kelimeyi kısa çizgiyle köküne ve eklerine ayırınız. Eklerin yapım eki mi çekim eki mi olduğunu yazınız.

Notlarım

Konu Testi

✓ Ne öğrendik?

Aşağıdaki soruları dikkatle okuyunuz. Her sorunun doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. Ece, okul kütüphanesinin duvarına bir kelime ağacı çizdi. Ağacın dallarına yolcu, yolculuk ve yoldaş kelimelerini yazdı. Gövdeye ise bu kelimelerin hepsinin çıktığı ortak kök yazılacak. Ece gövdeye aşağıdakilerden hangisini yazmalıdır?
   A) yol
   B) yolcu
   C) yo
   D) yoldaş

2. Bilim kulübü panoya iki sütun hazırladı: isim kökleri ve fiil kökleri. Arda, elindeki dört kelimeden yalnızca birini fiil kökleri sütununa yapıştıracak, çünkü o kelimenin kökü bir iş bildiriyor. Arda aşağıdaki kelimelerden hangisini bu sütuna yapıştırmalıdır?
   A) gözlük
   B) taşlık
   C) kitaplık
   D) yazıcı

3. Sınıf panosuna "Yeni Kelimeler Köşesi" açıldı. Köşeye yalnızca köke yapım eki gelerek oluşmuş kelimeler asılacak. Öğrencilerin getirdiği kelimelerden hangisi bu köşeye asılabilir?
   A) evler
   B) çiçekçi
   C) kapıyı
   D) okulda

4. Ceren, müze gezisini defterine kısa bir yazıyla anlattı. Yazıda şu cümleler vardı: "Sabah metroyla Ulus'a gittik. Çantamı masaya bıraktım ve eski fotoğraflara baktım." Bu yazıdaki "masaya" kelimesinde bulunan "-ya" eki kelimeye hangi bilgiyi katmıştır?
   A) Sayı
   B) Kişi
   C) Yön
   D) Yeni bir anlam

5. Okul gazetesinin gezi köşesinde yayımlanacak yazılar kısa çizgi bakımından denetleniyor. Editör, bir yazıdaki dört sözü tek tek inceleyip yalnızca birinde kuralın yanlış uygulandığını görüyor. Editörün düzeltmesi gereken söz aşağıdakilerden hangisidir?
   A) İzmir-Ankara treni sabah yola çıktı.
   B) Bahçede üç-beş kişi bekliyordu.
   C) 1919-1922 yılları zor geçti.
   D) "Okul-lu" kelimesinde kök ve ek ayrılmıştır.

6 Sınıfın hazırladığı yardım kolisinin listesinde iki ayrı takım var. Birinci takımda mutfak eşyaları, ikinci takımda temizlik malzemeleri yer alıyor. Her takımın içindeki eşyalar virgülle ayrılmış. İki takımı tek cümlede doğru gösteren, noktalı virgülün doğru kullanıldığı cümle hangisidir?

A) Koliye tabak, bardak, kaşık; sabun, fırça, bez koyduk.
B) Koliye tabak; bardak ve kaşık koyduk.
C) Koliye sabun, fırça; koyduk.
D) Tabak, bardak, kaşık; ve sabun, fırça, bez koyduk.

KENDİME NOT

Bu konuda	Evet	Kısmen	Henüz değil
Bir metindeki olayları ve bilgileri bulabiliyorum.			
Bir kelimenin kökünü ve eklerini ayırabiliyorum.			
Yeni kelime türeten ekle kelimeye görev katan eki ayırt edebiliyorum.			
Kısa çizgiyi dört görevinde kullanabiliyorum.			
Virgülle ayrılmış takımları noktalı virgülle ayırabiliyorum.			
Kurum, bayram, eser, olay ve türemiş adları doğru yazabiliyorum.			

Notlarım

Cevap Anahtarı

Ön Değerlendirme

1. Kelimenin kökü olan “göz” ile “gözlük” kelimesini görebilirsiniz; “gözlükçü” kelimesi “gözlük” kelimesine “-çü” eki getirilerek türetilmiştir.
2. “Kitaplık” yeni bir eşyanın adıdır; “kitaplar” ise aynı kelimenin çokluk hâlidir.
3. İki şehir adının arasına kısa çizgi konur: Ankara-Sivas treni.
4. Bayram adının her kelimesi büyük harfle başlar: Okulumuz Cumhuriyet Bayramı için süslendi.

1. Okuyalım: Ulus'a Giden Yol

1. 3, 1, 4, 2.
2. Çünkü yolu kimseden yardım almadan kendisi bulmuştu.
3. Kişisel cevap. Örnek: İnsan önce kendi kararlarını vermeyi öğrenir; bir millet de birlikte karar vererek kendi yolunu çizer.

2. Kelimenin Çekirdeği: Kök ve Ek

1. göz, yaz-, deniz, bil-, koş-.
2. İsim kökü: göz, deniz. Fiil kökü: yaz-, bil-, koş-.
3. taş-çı.

3. Yeni Kelime mi, Yeni Görev mi? Yapım ve Çekim Ekleri

1. balık-çı-lar. “-çı” yeni bir meslek adı türettiği için yapım ekidir. “-lar” sayı bildirdiği için çekim ekidir.
2. silgi. “sil-” köküne gelen “-gi” eki yeni bir eşya adı türetmiştir. Öteki kelimelerdeki ekler yer, sayı, zaman ve kişi bildirir.
3. gözlük, gözlükçü. (“-den” bir çekim ekidir; yeni gövde oluşturmaz.)

4. Yazım ve Noktalama Köşesi

1. **B.** “göz-lük-çü” sözünde kısa çizgi kökü ve ekleri ayırır. A ve C’de “-den -e”, D’de “arasında” anlamı vardır.
2. **B.** Meyve takımı ile sebze takımı noktalı virgülle ayrılmıştır. Öteki cümlelerde virgülle ayrılmış takım yoktur.

3 **D.** Birleşik kelimelerde yalnızca özel ad büyük harfle başlar: “Ankara keçisi”.

4 “Kızılay-Batıkent metrosu çok kalabalıktı.” / “Masaya tabak, çatal, kaşık; ekmek, peynir, zeytin koyduk.” / “Millî Mücadele yıllarında Meclis Ankara’da toplandı.” / “Sınıf meclisimiz yarın toplanacak.”

5 Örnek: yol-cu-luk (-cu ve -luk yapım eki); sıra-lar (-lar çekim eki).

Konu Testi

1 **A.** Üç kelime de “yol” parçasından türemiştir: yol-cu, yol-cu-luk, yol-daş. “Yolcu” ve “yoldaş” kök değildir, “yol” köküne yapım eki getirilerek türemiş kelimelerdir; “yo” ise anlamsızdır.

2 **D.** “Yazıcı” kelimesinin kökü “yaz-” fiilidir. Öteki üç kelimenin kökleri “göz, taş, kitap” isimdir.

3 **B.** “Çiçekçi” kelimesindeki “-çi” eki, “çiçek” isminden anlamı farklı yeni bir kelime türetmiştir. Öteki kelimelerdeki ekler çekim ekidir.

4 **C.** Yazıdaki “masaya” kelimesinde “-ya” eki kelimenin anlamını değiştirmemiş, ona yön bilgisi katmıştır. Bu bir çekim ekidir.

5 **B.** Sayılar yaklaşık bir miktar bildirdiğinde aralarına kısa çizgi konmaz: “üç beş kişi”. A ve C seçeneklerinde kısa çizgi “-den -e kadar” anlamı verir; D’de kök ile eki ayırır.

6 **A.** Cümlede virgülle ayrılmış mutfak eşyaları ile temizlik malzemeleri takımları vardır; noktalı virgül bu iki takımı birbirinden ayırır. B’de tek sıralama vardır. C’de noktalı virgülden sonra ikinci takım yoktur. D’de ise noktalı virgülden sonra gereksiz yere “ve” kelimesi kullanılmıştır.

Notlarım